

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА СО ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2017 ГОДИНА

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Република Македонија е држава со парламентарна демократија. Демократски избраниот Претседател е шеф на државата и врховен командант на вооружените сили. Законодавните овластувања ги има еднородното Собрание. Во месец декември 2016 година, во земјата се одржаа последните општи парламентарни избори, додека последните претседателски избори се одржаа во 2014 година. Во својот конечен извештај во врска со одржаните парламентарни избори, Канцеларијата за демократски институции и човекови права при Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ/ОДИХР), ги оцени изборите како транспарентни, добро спроведени и без поголеми нарушувања на јавниот ред, меѓутоа, и како избори одржани “во опкружување што се карактеризира со недостаток на доверба на јавноста во институциите и политичкиот естаблишмент”, кои не успеале да исполнат одредени обврски, кои според ОБСЕ се важни за демократскиот изборен процес. Конечниот извештај на ОБСЕ/ОДИХР за претседателските избори во 2014 година посочува дека основните слободи на граѓаните биле почитувани во текот на изборите, меѓутоа, посочува и на отсуството на соодветно разграничување помеѓу активностите на власта и оние на политичките партии.

Цивилната власт имаше ефективна контрола над безбедносните сили.

На 31 мај, Собранието ја избра новата Влада предводена од поранешната опозициска партија, Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ), ставајќи крај на процесот на формирање нова влада кој траеше со месеци. На 27 април, откако мнозинството пратеници во Собранието го избраа Талат Џафери за Претседател, демонстрантите насилно влегоа во Собранието, при што седум пратеници беа повредени. Според извештаите на медиумите, одредени припадници на Министерството за внатрешни работи им помагале на демонстрантите и не ја исполниле својата задача да ги заштитат пратениците во Собранието. Министерството ги казни овие службени лица поради неизвршување на нивните задолженија, а осуммина од нив добија отказ.

Најважните проблеми во сферата на човековите права, вклучуваа извештаи за тортура од страна на затворските стражари; мешање во приватноста; насилство против новинарите; отсуство на независност на судството; корупција; и насилство против лицата припадници на лезбиската, геј, бисексуалната, трансродовата и интерсексуалната заедница (ЛГБТИ).

Владата презеде одредени чекори за водење истраги, кривично гонење и казнување на службените лица одговорни за злоупотребите, вклучувајќи ги и полициските службеници што користеле прекумерна сила, меѓутоа, неказнивоста и понатаму останува широко распространет проблем. Во периодот помеѓу 15 април и 15 септември, Специјалното јавно обвинителство спроведуваше истраги во врска со

наводите за корупција во периодот од 2008 до 2015 година и поднесе 18 обвиненија против 120 лица, обвинети за 168 кривични дела, а отвори и истраги против дополнителни 25 осомничени лица. Освен тоа, Специјалното јавно обвинителство иницираше и 142 прелиминарни истраги за очевидно криминално однесување што произлегува или е во врска со содржината на незаконското следење на комуникациите.

Поглавје 1. Почитување на личниот интегритет, како и заштита од:

а. Произволно лишување од живот и други незаконски или политички мотивирани убиства

Не постојат извештаи за извршени произволни или незаконски убиства, од страна на власта или било кои нејзини претставници.

б. Исчезнувања

Не постојат никакви извештаи за исчезнати лица, изработени од страна на државните органи или било кој друг субјект во нивно име.

в. Тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување

Ваквото постапување е забрането со закон, меѓутоа, постојат одредени извештаи според кои, полицијата има злоупотребувано притвореници и затвореници и користено прекумерна сила. Во текот на првите шест месеци од годината, Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи, соопшти дека се примени 11 жалби против полициски службеници за употреба на прекумерна сила и дека против две службени лица од полицијата се преземени соодветни дисциплински мерки поради сторените дела. Во периодот од месец јануари до септември, до канцеларијата на Народниот правобранител биле доставени девет претставки против полицијата, за незаконска или прекумерна употреба на сила.

На 12 октомври, Комитетот за спречување тортура (КСТ) на Советот на Европа го објави својот извештај во врска со неговата посета на земјата во месец декември 2016 година. Според извештајот на КСТ, во текот на посетата, неговите членови слушнале повеќе доследни наводи за намерно физичко малтретирање на затворениците од страна на затворските стражари во затворот Идризово, најголемата казнено - поправна институција во државата. Наводите за малтретирање воглавно се однесуваат на употребата на шлаганици, тупаници, клоцање и други удари во разни делови од телото, кои според наводите биле користени од страна на затворските служби како дисциплински средства, како неслужбена казна за направените прекршоци и како

одговор на барањата и поплаките на затворениците. Извештајот на КСТ говори и за наводни ситуации во кои, затворските службеници намерно ги поттикнувале другите затвореници да ги малтретираат лицата осудени за сексуални кривични дела и затворениците Роми, а истиот содржи и тврдења дека и самите затворски службеници ги тепале затворениците осудени за сексуални кривични дела со палки (погледнете го делот за животните услови во затворите и притворските одделенија). Според извештајот на КСТ, неговите претставници забележале и неколку наводи за малтретирање на осудените лица во затворот во Штип, од страна на тамошните службени лица.

Во својот извештај од 12 октомври, КСТ наведува дека “насилството во затворот Идризово е целосно поврзано со ендемската корупција која е распространета низ целиот затвор и во која се вмешани и затворските служби, вклучувајќи службени лица од најразлични позиции, а меѓу нив и раководители од највисоко ниво и едукатори.” Во извештајот стои дека “во затворот Идризово се тргува со сите можни аспекти на издржувањето на затворската казна, започнувајќи од добивањето пристојна ќелија, правото на домашни посети, лекување, па сè до можноста да се користи мобилен телефон или дрога.” Во септември 2016 година, во еден од инцидентите на насилство, поврзани со корупција и исплати на припадниците на затворската служба во затворот Идризово, еден од затворениците бил сериозно претепан од страна на затворските службеници. КСТ потврди дека Основното јавно обвинителство во Скопје има отворено истрага во врска со овој инцидент.

Во месец јули 2016 година, шестмина од вкупно 37-те обвинети лица за учество во вооружениот судир со полицијата во Куманово во 2015 година, во кој имаше 18 човечки жртви, побараа медицинска помош од судот, жалејќи се на бруталниот однос од страна на полицијата за време на нивниот транспорт од одделението за притвор до судот. Адвокатите на обвинетите лица побараа одлагање на судското рочиште на неодредено време, тврдејќи дека “тортурата врз обвинетите е очигледна и истата се одвива уште од првиот ден по нивното лишување од слобода, па сè до последното судско рочиште.” Судот ги информираше нивните адвокати дека постојат медицински извештаи, со кои се потврдува физичката злоупотреба на двајца обвинети и нивните здобиени полесни повреди. Поранешниот Министер за внатрешни работи Митко Чавков, изјави дека спроведената истрага во врска со инцидентот не утврдила докази за постоење тортура и дека не е поднесена кривична пријава, против ниту еден полициски или затворски службеник и покрај постојаните поплаки и повици за преземање соодветни мерки, од страна на адвокатите на одбраната и Народниот правобранител. Во декември 2016 година, Министерството за внатрешни работи соопшти дека ќе поведе нова истрага во врска со овој случај. На 1 септември, истрагата против 14 полициски службеници и затворски стражари за наводната злоупотреба беше веќе во тек. Во месец октомври, канцеларијата на Народниот правобранител ги потврди тврдењата за наводна тортура од страна на припадниците на Министерството за внатрешни работи, задолжени за транспорт на обвинетите лица до судовите. Продолжена беше и истрагата во врска со наводите на еден од обвинетите, кој тврдел дека бил жртва на полов напад од страна на еден од припадниците на специјалната полициска единица “Тигри”.

Во текот на годината, Европскиот центар за ромски права - невладина организација за заштита на човековите права, во повеќе наврати поднесуваше пријави за наводно “институционално насилство” врз Ромите во затворите, како и за неколку инциденти на Роми што биле малтретирани во притворските центри, а имале смртен исход.

Животни услови во затворите и притворските одделенија

Затворите и одделенијата за притвор во државата не ги задоволуваат меѓународните стандарди и во одредени случаи, според КСТ, животните услови во нив би можеле да бидат оценети како нечовечно и понижувачко постапување со лицата што престојуваат таму. Сеприсутната корупција, високата стапка на пренатрупаност, малтретирањето од страна на затворските стражари, насилството меѓу самите затвореници, небезбедните и нехигиенски услови, недоволниот број стручни кадри, како и несоодветната обученост на затворските чувари и останатиот кадар и понатаму претставуваат сериозен проблем, особено во затворот Идризово, каде се сместени повеќе од три петтини од вкупната затворска популација во земјата.

Физички услови: Во државата има 11 затвори и три воспитно-поправни домови за малолетни лица. Седум затвори поседуваат и одделенија за предсудски притвор. Вкупните затворски капацитети се предвидени за сместување на вкупно 2,036 возрасни затвореници, 43 малолетни сторители и 450 лица во притвор. На 1 септември, вкупниот број лица сместени во казнено и воспитно поправните институции низ земјата изнесуваше 2,767, од кои 2,507 возрасни осуденици, 235 лица во предсудски притвор и 25 малолетни сторители.

Според канцеларијата на Народниот правобранител, лошите услови се причината за појава на она што тие го нарекуваат “нечовечно и деградирачко постапување со затворениците и притворените лица”.

Освен за малтретирањето на осудениците во затворот Идризово од страна на затворските службеници (видете точка 1.в.), КСТ известува и за присуството на насилство меѓу самите затвореници, што и понатаму претставува сериозен проблем во затворите. Во еден од пријавените случаи, ново пристигнатите затвореници, осудени за сексуални кривични дела биле постојана мета на физички напади со тупаници и удари со цврсти предмети (на пример метли) од страна на одредени групи затвореници. Според тврдењата, затворските служби не презеле никакви мерки за да ги заштитат овие затвореници, а според одредени наводи, затворските службеници всушност смислено ги поттикнувале останатите затвореници да ги малтретираат лицата осудени за сексуални кривични дела. Некои од затворениците тврделе дека биле претепани од другите осуденици, затоа што не биле во состојба да си ги платат долговите што ги направиле во затворот.

Според затворските власти, пренатрупаноста на затворите е суштинскиот проблем што предизвикува бројни дополнителни проблеми, вклучувајќи ги несоодветните животни

услови за затворениците, недоволната и супстандардна здравствена грижа, тешките услови за одржување лична и општа хигиена и лошите санитарни услови. Особено лоши беа условите во затворот Идризово, кој е изграден со капацитет за сместување 800 затвореници, а во него престојуваа повеќе од 1,800 осудени лица. Во својот извештај од 12 октомври, КСТ посочува дека санитарните простории се во “ужасна состојба (гнасни, лошо мирисаат, со многу оштетувања и протекувања), при што многу од тушевите не функционираат, а затворениците многу ретко имаат топла вода на располагање.” Според извештајот на КСТ, во текот на нивната посета во месец декември 2016 година, греењето во затворите функционираше само по неколку часа во денот. Во затворот Идризово и другите казнено - поправни установи во Скопје, не била обезбедена соодветна здравствена грижа. Претставниците на КСТ забележале и дека голем број затвореници страдаат од убоди на инсекти и други инфекции, како на пример инфективното заболување шуга.

Недоволниот број вработени и несоодветната обука на затворските стражари и другиот кадар и понатаму претставува проблем во овие институции.

Администрација: Во својот извештај од 12 октомври, КСТ забележува дека во трите посетени институции, вклучувајќи го и затворот Идризово, не постојат функционални внатрешни системи за поднесување забелешки и поплаки. Генерално, Народниот правобранител утврди дека истрагите што ги спроведуваат раководствата на казнено – поправните институции во врска со наводите за малтретирање и злоупотреба на затворениците се неефективни. Најголемиот број сторители продолжуваат со злоупотребите и остануваат неказнети, а во ситуациите кога против нив биле поднесувани кривични пријави, со нив не се постапувало без одлагање и на ефикасен начин. До месец септември, канцеларијата на Народниот правобранител имаше примено 157 претставки во врска со третманот на затворениците во казнено – поправните институции, а за 44 од нив беа поведени и соодветни истраги.

Управата за извршување санкции прими 14 известувања за употреба на сила против затворениците од страна на членови на затворската полиција. На крајот на годината, за еден од овие случаи се водеше и истрага.

Независен надзор: Согласно законот и со претходна дозвола од истражен судија, медицинските лица, дипломатските претставници и претставниците од Комитетот за спречување тортура и Меѓународниот комитет на Црвениот крст, имаат право да вршат посети на притворените лица. Владините органи, на барање на затворениците, вообичаено даваа дозвола за нивна посета само од страна на одредени независни хуманитарни организации, како што е на пример националниот Хелсиншки комитет за човекови права.

Претставниците од канцеларијата на Народниот правобранител редовно ги посетуваат затворите низ државата и ги истражуваат сите веродостојни наводи за проблематични услови, и покрај тоа што во одредени ситуации, на службените лица од канцеларијата на Народниот правобранител не им се дозволува пристап во установите, со образложение дека нивните директори се на годишен одмор или боледување. Во

текот на месец април, претставниците на Поткомитетот за спречување тортура на Обединетите нации, посетија неколку различни затвори и одделенија за притвор. Во своето соопштение за јавност во врска со посетата, тие потенцираа дека кога станува збор за спречување на тортурата во казнено – поправните установи, суштински недостаток се недоволните ресурси што ги има на располагање канцеларијата на Народниот правобранител.

г. **Неосновано лишување од слобода или задржување**

Неоснованото лишување од слобода или задржување не е дозволено според законот, кој го предвидува правото на било кое лице да ја оспори законитоста на сопственото лишување од слобода или притворање пред суд. Генерално, надлежните државни органи ги почитуваат овие правила и права.

Улога на полицијата и безбедносните служби

Армијата е одговорна за надворешната безбедност на државата, а Претседателот на државата е Врховен командант на вооружените сили. Националната полиција е задолжена за одржување на внатрешната безбедност, како и за прашањата на миграција и контрола на границите, а се наоѓа под контрола на Министерството за внатрешни работи. Цивилните власти сè уште немаат најдено соодветно решение за слабостите во вршењето ефикасен надзор над вработените во различните органи за спроведување на законот, а особено во Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК) при Министерството за внатрешни работи, каде без соодветно законско овластување, наводно се вршело телефонско прислушување на повеќе од 20,000 лица во период од неколку години (погледнете ја точката 1.ѓ.). На 12 септември, Министерот за внатрешни работи Оливер Спасовски, ги објави плановите за реформи во УБК и подобрување на нејзиното реноме и професионализам. Реформите вклучуваат и воведување систем, преку кој би се намалиле шансите за евентуална злоупотреба на законските овластувањата за прислушување.

До канцеларијата на Народниот правобранител беа доставени девет претставки за незаконска и прекумерна употреба на сила во вршењето служба. Меѓународните набљудувачи, амбасадите и локалните невладини организации (НВО), говореа за постоење на корупција, недоволна транспарентност и политички притисоци во рамки на министерството, како пречки во напорите за борба против криминалот, а особено против организираниот криминал.

Цивилните власти одржуваа ефикасна контрола над армијата и Министерството за внатрешни работи, а владините органи поседуваат ефикасни механизми за истражување и казнување на евентуалните злоупотреби. Во текот на годината немаше никакви извештаи за случаи на неказниност, во кои евентуално би биле вмешани припадниците на безбедносните сили.

Работната група која беше задолжена да ја истражи улогата на единиците од Министерството за внатрешни работи во нападите на Собранието од 27 април, утврди одредени законски и оперативни слабости во рамки на Министерството, предизвикани од присуството на несоодветни политички и криминални влијанија врз службените лица, вклучувајќи ги и полициските службеници. Како одговор на изборот на новиот Претседател на Собранието на 27 април, околу 200 демонстранти го пробија полицискиот кордон, влегоа во собраниската зграда и ги нападнаа присутните новинари и пратеници. Дополнителната истрага на Министерството за внатрешни работи, спроведена во врска со настаните од 27 април, утврди дека одредени вработени ги злоупотребиле своите службени овластувања и не обезбедиле соодветна заштита на пратениците и новинарите. Во текот на истрагата, 180 полициски службеници беа повикани на информативен разговор, по што 43 полициски службеници добија суспензија, а против 70 беа поведени дисциплински постапки.

Покрај истрагите за наводните малтретирања од страна на полицијата, Единицата за професионални стандарди во рамки на Министерството за внатрешни работи ги спроведува и сите внатрешни истраги, во врска со било какви наводи за други форми на несоодветно постапување од страна на полицијата. Единицата е законски овластена да изрекува административни санкции, како на пример, привремено отстранување од работното место во текот на водењето истраги. Единицата не може да изрекува дисциплински мерки, за кои е потребна претходна одлука од страна на дисциплинската комисија, ниту пак има право да изрекува посериозни кривични санкции, за кои е потребно водење на посебна судска постапка. Во текот на првата половина од годината, единицата повела дисциплински постапки против 175 полициски службеници и поднела шест кривични пријави, против лица вработени во Министерството за внатрешни работи за сторени кривични дела, меѓу кои и за “злоупотреба на службената должност”, “измама” и “малтретирање во вршење на службата”.

Процедури за лишување од слобода и постапување со задржаните лица

Согласно законот, судијата е должен да издаде налог за апсење и задржување на осомничениот врз основа на одредени докази, а полицијата генерално го почитува ваквиот законски услов. Според законот, обвинителството е должно, задржаното лице да го изведе пред судија, во рок од 24 часа по лишувањето од слобода. На барање на надлежниот обвинител, судијата на претходна постапка може да нареди задржување на осомниченото лице, најмногу до 72 часа пред првичното изведување пред судот. Генерално, полицијата се придржува кон овие процедури. Вообичаено, надлежните власти навремено ги информираат задржаните лица за обвиненијата што им се ставаат на товар. Пред подигнување на обвинителен акт, притворот може да трае најмногу 180 дена. Откако ќе биде подигнато формално обвинение, предсудскиот притвор може да трае најмногу две години.

Во најголемиот број случаи, судовите го почитуваат законот во делот на процедурата за одредување притвор. Селективноста и недоволната транспарентност во работата на

судовите при оценувањето на барањата за предсудски притвор и притвор за обвинетите лица во текот на судскиот процес, се од проблематична природа. Според државните статистички податоци, јавните обвинители поднеле барања за одредување притвор во 5 проценти од севкупниот број кривични предмети. Кривичниот суд во Скопје одобрил 80 проценти од барањата за притвор, поднесени од Основното јавно обвинителство и Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција. Истовремено, судовите одбиле 89 проценти од сите останати слични барања за одредување притвор и други мерки за обезбедување присуство на обвинетите, поднесени од страна на Специјалното јавно обвинителство. Во текот на претходната година, судовите ги одбија и дополнителните барања од Специјалното јавно обвинителство за одредување мерки за претпазливост, меѓу кои и за мерките на домашен притвор и одземање патна исправа. Во одредени случаи, ваквите одлуки на судот им овозможија на некои од јавно познатите осомничени лица, да го избегнат кривичното гонење.

На 30 јуни, Специјалното јавно обвинителство побара, на обвинетите во предметите “Таргет” и “Тврдина II”, Горан Грујевски и Никола Бошковски, да им биде одреден притвор во времетраење од 30 дена. Кривичниот суд во Скопје го одби барањето на 1 јуни. На 17 јуни, Апелациониот суд во Скопје го одобри барањето за притвор, за кое по жалба дополнително одлучуваше и Врховниот суд. На 26 јули, Врховниот суд ја потврди одлуката на Апелациониот суд и издаде меѓународен налог за апсење за обајцата, кој беше понатаму проследен од страна на Министерството за внатрешни работи преку соодветните канали на Интерпол. На 19 октомври, грчката полиција во Солун, ги лиши обвинетите од слобода, поради поседување и употреба на фалсификувани бугарски пасоши и идентификациски документи. На 9 ноември, во предметот Тврдина II, на Грујевски му беше судено во отсуство и му беше изречена затворска казна од 18 месеци. Во месец декември, процесот за екстрадиција на обајцата обвинети сè уште не беше завршен.

Во одредени случаи, судовите не нудеа соодветни причини и образложенија за оправданоста на донесените решенија за продолжување, замена или укинување на предсудскиот притвор.

На 12 мај, Врховниот суд го укина решението за притвор на Сеад Кочан донесено од кривичниот суд во Скопје, што претходно беше побарано од Специјалното јавно обвинителство. Според извештаите во медиумите, Претседателот на Врховниот суд Јово Вангеловски го одлагал потпишувањето и доставувањето на решението за притвор до Министерството за внатрешни работи, со што му овозможил на обвинетиот да побегне. Заедно со уште тројца други стопанственици, Кочан беше осомничен за употреба на фалсификувана документација во 2011 година, во обид да биде избран како најповолен понудувач во тендерската постапка вредна 17 милиони евра (20 милиони долари) на државното претпријатие за производство на електрична енергија, за ископ на јаглен од рудник во близина на градот Битола.

Во државата постои систем на гаранции за обезбедување присуство на обвинетите. Согласно законот, обвинетите имаат право да комуницираат со адвокат по сопствен

избор, меѓутоа, надлежните државни органи секогаш не ги информираат задржаните лица за ова нивно право на најсоодветен начин и понекогаш не им дозволуваат да се консултираат со адвокат, пред првичното изведување пред судија на претходна постапка. Сиромашните лица што се задржани или се наоѓаат во притвор, имаат право на адвокат по службена должност назначен од државата и генерално, надлежните органи го почитуваат ова право. Вообичаено, судиите им дозволуваат на адвокатите да ги посетуваат своите клиенти во притвор. Постојат извештаи според кои, полицијата има повикувано осомничени лица и сведоци во полициските станици на “информативни разговори”, без да ги запознае со нивните права и без присуство на правен застапник. Во државата не се практикува притворање на лица со целосна забрана за надворешна комуникација, меѓутоа, осомничените лица понекогаш се држат во домашен притвор.

Произволно лишување од слобода: До канцеларијата на Народниот правобранител беа доставени две претставки за произволно лишување од слобода, а одреден број случаи што беа интересни за јавноста од претходните години, сè уште не беа разрешени поради постојани одлагања на судските рочишта.

На 28 ноември, кривичниот суд во Скопје издаде наредба за приведување на 36 осомничени лица, барани во врска со истрагата што се водеше за насилниот упад и нападите во Собранието од 27 април. По првичниот распит на овие лица, судот издаде наредба за притвор на 21 лице, во времетраење од 30 дена, а меѓу нив беа и поранешниот директор на Бирото за јавна безбедност и неколку пратеници. Пратениците беа веднаш пуштени на слобода поради нивниот пратенички имунитет, а во меѓувреме, во Собранието беше поведена постапка за евентуално одземање на нивниот имунитет. На 1 декември, по барање на надлежниот суд, а повикувајќи се на природата на наводно сторените дела, Собранието им го одзема имунитетот на осомничените пратеници. На 5 декември, кривичниот суд во Скопје одреди притвор за тројца пратеници од политичката партија ВМРО-ДПМНЕ и домашен притвор за останатите тројца. Опозициската партија ВМРО-ДПМНЕ тврдеше дека нејзините членови се притворени од политички причини, а нејзините поддржувачи одржаа неколку протести во текот на следните неколку недели. На 28 декември, како одговор на претставката доставена од страна на 33 пратеници од ВМРО-ДПМНЕ, за наводно кршење на правата на притворените пратеници, канцеларијата на Народниот правобранител оценуваше дали со притворот биле повредени правата на пратениците. Народниот правобранител утврди дека полицијата го повредила правото на пратенички имунитет и презумција на невиност во случајот на петте пратеници и Народниот правобранител му препорача на Министерството за внатрешни работи, да отвори истрага и да го испита постапувањето на вмешаните полициски службеници и го оспори овластувањето на судот да издаде налози за приведување лица со пратенички имунитет, без претходно истиот да им биде соодветно одземен. На 29 декември, Министерот за внатрешни работи изјави дека “во постапката за приведување на пратениците, полицијата постапувала согласно законот – по издадена судска наредба”, дополнувајќи дека тој ја доставил соодветната документација за случајот до канцеларијата на Народниот правобранител. На 27 декември, притворот за пратениците беше продолжен за уште 30 дена.

Можност на задржаните лица да ја оспорат законитоста на притворот пред судовите: Осомничените лица лишени од слобода, нивните бранители и блиските членови на семејството, можат да поднесуваат барања до судот за преиспитување на законитоста на притворот или да бараат судска одлука за укинување на притворот, а во случај на незаконски притвор, имаат право да бараат и надомест на штета.

д. Повреда на правото на правично и јавно судење

Уставот предвидува постоење на “самостојно и независно” судство, поддржано од независен и самостоен Судски совет. Сепак, судството не успева да ја докаже својата независност и непристрасност, имајќи предвид дека судиите се подложни на политички притисоци и корупција. Се чини како исходот на многу од судските процеси да е однапред дефиниран, особено во случаите кога станува збор за обвинети, чии ставови или активности се спротивставени на власта. Несоодветното финансирање на правосудниот систем и понатаму има негативен ефект врз функционирањето на судовите и нивната ефективност. Одреден број службени лица од правосудството, ја обвинуваат владата дека ги користи своите буџетски овластувања за да врши контрола врз судството.

Според годишниот извештај на Народниот правобранител за 2016 година, втората најголема група поднесени претставки од граѓаните до канцеларијата на Народниот правобранител (577 или 15 проценти од вкупниот број), се однесува на работата на правосудните органи. До месец септември, за тековната година, канцеларијата на Народниот правобранител имаше добиено 363 претставки во врска со функционирањето на правосудниот систем. Во извештајот на Народниот правобранител се наведува дека луѓето се жалат на долгите судски процеси, пристрасност, селективна правда и надворешни притисоци врз судиите. Според податоците, значителен дел од судскиот буџет всушност се троши за плаќање отштети, поради повреди на правото на граѓаните на судење во разумен рок. Во извештајот се посочува, дека понекогаш има значителни одложувања во носењето судски пресуди, поради слабости во административното работење на судовите и пречекорување на законски предвидените рокови за изработка на писмените пресуди од страна на судиите.

Во својот извештај од месец јуни 2015 година, Експертската група на Европската комисија наведува дека “се чувствува атмосфера на притисок и несигурност меѓу судиите. Голем број од судиите веруваат дека професионалниот напредок во судската кариера е резервиран само за оние судии, кои носат одлуки во полза на политичкиот естаблишмент.” Во дополнувањето кон овој извештај, објавено на 14 септември, беше посочено дека во рамки на судскиот систем, “сè уште се присутни многу од практиките за кои претходно беше укажано во извештајот за 2015 година.” Во извештајот поконкретно е наведено дека “контролата врз правосудниот систем и неговата злоупотреба... со цел, да им служи и да ги унапредува политичките интереси не се намалени во значителен степен.”

Иако постојат стриктни правила што го регулираат распоредувањето на предметите на поединечните судии, воведени преку електронскиот систем за управување со судските предмети, во својот извештај од 14 септември, Експертската група на Европската комисија наведе дека “постојат кредибилни индикации, дека во системот се вршени чести интервенции, со цел, чувствителните предмети да бидат распоредени на конкретни судии.” Во својот годишен извештај за остварениот напредок во процесот на пристапување кон Европската унија за 2016 година, Европската комисија се повикува на одредени тврдења за наводно директно мешање на судските органи во употребата на Информацискиот систем за автоматско управување со судски предмети (ACCMIS) и назначување на конкретни судии што ќе постапуваат по одредени предмети, што потекнуваат од Специјалното јавно обвинителство. Според првичните наоди од извршената ревизија и контрола за употребата на ACCMIS системот, соопштени на 7 декември, системот бил предмет на манипулации, со што се потврдија гласините за наводна злоупотреба на системот што беа присутни во јавноста еден подолг временски период. Од Министерството за правда укажаа дека Судскиот совет и Јавното обвинителство ќе бидат запознаени со наодите од извршената ревизија.

На 20 февруари, претседателот на кривичниот суд во Скопје, Татјана Михајлова, изврши прераспределба на 20 (од вкупно 67) судии, кои постапуваа по предмети од голем интерес за јавноста, во одделите за прекршоци и малолетнички предмети во судот. Повеќе претставници од правосудниот систем беа на мислење дека нивното прераспределување е резултат на донесените одлуки во полза на Специјалното јавно обвинителство. Според мислењето на судиите, кога станува збор за предметите иницирани од канцеларијата на Специјалното јавно обвинителство, Михајлова и нејзиниот наследник Стојанче Рибарев, овие предмети ги распоредувале на постапување, само на судиите што се подготвени да ги попречуваат постапките на Специјалното јавно обвинителство.

Во извештајот на Експертската група на Европската комисија од 2015 година, беше укажано и на загриженоста во врска со праведноста на осудителната пресуда за Звонко Костовски, како еден од обвинетите во таканаречениот случај “Пуч”. Костовски, инаку вработен во Управата за безбедност и контраразузнавање во рамки на Министерството за внатрешни работи, ја призна вината за делото шпионажа и незаконско пресретнување комуникации и беше осуден на тригодишна затворска казна. Според изјавата на Костовски, тој вршел прислушување и снимање на компромитирачки телефонски разговори за потребите на Зоран Заев, лидерот на опозициската политичка партија СДСМ, кои подоцна би се употребиле да се уцени и принуди премиерот Никола Груевски да ја вклучи СДСМ во Владата. Во извештајот, Експертската група ја изрази својата загриженост во однос на прашањето, дали и до колкав степен, фактичката состојба во предметот навистина може да го објасни таквото признание на делото и прашањето, дали малата казна што ја изрече судијата, можеби претставува награда за учество во прикривањето на евентуалната вмешаност во случајот на други лица. Во месец октомври 2016 година, Специјалното јавно обвинителство поднесе барање до Врховниот суд за вонредно преиспитување на постигнатата спогодба за вина во случајот Костовски. На 12 јули, Специјалното јавно обвинителство доби примерок од оригиналната спогодба за вина за Костовски и истата

ја обжали пред Врховниот суд, тврдејќи дека при носењето на истата се направени суштествени повреди на постапката. До крајот на годината, Врховниот суд сè уште немаше донесено одлука во врска со ова барање.

Судски постапки

Уставот и законите го гарантираат правото на фер и правично судење, меѓутоа, ова право често е загрозено преку мешањето на политиката во работата на правосудните органи и назначувањата на судските функции.

Во 2015 година, во сила стапи нов закон, кој ги содржи најновите упатства во однос на одредувањето на видот и одмерувањето на висината на казните, како обид за решавање на проблемот на неусогласената казнена политика на различните судови. Правните аналитичари ја изразуваа својата загриженост, тврдејќи дека новиот закон сериозно го ограничува дискреционото право на судиите за изрекување казни според фактичката состојба во секој поединечен предмет и дека ја зголемува моќта на обвинителите и нивната можност да влијаат врз изречените казни.

Согласно законот, секое обвинето лице се смета за невино, сè додека не биде докажана неговата вина. Обвинетите имаат право да бидат навремено и детално информирани за обвинението против нив (со обезбеден бесплатен преведувач, доколку за тоа има потреба), меѓутоа, надлежните органи секогаш не го почитуваат ова нивно право. Генерално, судењата се отворени за општата јавност. Судските процеси од поголем интерес за јавноста беа предмет на постојани одложувања. Канцеларијата на Народниот правобранител посочуваше дека одложувањето на судските постапки претставува повреда на граѓанските права и укажа на фактот, дека во споредба со 2016 година, бројот на примени претставки за одложување на судските постапки во текот на годината е зголемен.

Адвокатите на одбрана и активистите за заштита на човековите права тврдат дека исклучувањето на јавноста од одредени судски процеси што се од голем интерес за јавноста, ја намалува транспарентноста на постапката и довербата на јавноста во судскиот систем, особено меѓу етничкото албанско население. Застапниците на одбраната во случајот “Монструм” и судскиот процес за настаните во Куманово, каде постапката во најголем дел се одвиваше во отсуство на јавноста, постојано го потенцираа и говореа за ова загрижувачко прашање.

За одредени кривични и граѓански предмети, судските совети се состојат од три до пет поединци, на чело со професионален судија. Постојат случаи во кои, надлежните власти не им обезбедиле доволно време и можности на обвинетите да ја подготват својата одбрана. Државата обезбедува бесплатни преведувачки услуги. Обвинетите имаат право да ги испитуваат сведоците и да изведуваат докази во своја полза. Обвинетите не смеат да бидат принудувани да сведочат или да признаваат вина. Обвинителството и обвинетите имаат право да ги обжалуваат судските пресуди.

Политички затвореници и притворени лица

На 14 јули, новинарот Зоран Божиновски беше пуштен на слобода, откако претходно мина 15 месеци во притвор. Во месец април, српските власти ја одобрија неговата екстрадиција во Македонија, врз основа на издаден налог за негово апсење од Интерпол, а поради обвиненија за криминално здружување, шпионажа и изнуда и наводите дека тој бил вмешан во шпионска група, која работи во интерес на некои странски влади. Здружението на новинари на Македонија, лишувањето од слобода и притворот на Божиновски го оцени како “политички мотивирано и како обид за замолчување на новинарите кои имаат храброст јавно да ги објават скандалите во кои е вмешана власта.”

Божиновски наводно заминал во Србија затоа што бил загрижен за неговата лична безбедност, откако објавил неколку написи во кои ја критикувал претходната влада, партијата ВМРО-ДПМНЕ и поранешниот премиер Груевски.

Граѓански судски постапки и правни лекови

Граѓаните имаат пристап до судовите и можност за поведување постапки за надомест на штета, поради повреди на нивните граѓански права. Поединците можат да поведуваат постапки за повреда на човековите права пред кривичните, граѓанските или управните судови, како и пред Уставниот суд, во зависност од видот на повредата на човековите права во конкретниот случај и сторителот на наводната повреда. Граѓаните имаат право и на жалба против сите негативни пресуди. Законот на граѓаните им го гарантира и правото на благовремено одлучување по нивните предмети и обезбедува законска основа за поднесување жалби до Врховниот суд, за евентуално прекумерно одлагање на судските постапки. Вообичаено, во граѓанските постапки, владините органи и тела ги почитуваат одлуките на домашните судови. Откако ќе ги исцрпат сите други домашни правни лекови, за сите повреди на Европската конвенција за човекови права од страна на државата, граѓаните имаат право да поднесат жалба до Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) во Стразбур.

Годишниот извештај на Народниот правобранител за 2016 година ги посочува континуираните проблеми во врска со правото на судење во разумен рок. Според овој извештај, долготрајните постапки пред граѓанските и управните судови, како и незадоволувачката пракса на извршување на граѓанските пресуди, резултираат со повреди на правата на граѓаните.

Поврат на имот

Можноста за поднесување барања за враќање на имотот што бил конфискуван за време на холокаустот ја имаат само државјаните на Македонија. Повратот на имотите одземени за време на холокаустот, повеќе не е прашање од поголем значај во земјата,

а особено по усвојувањето на Законот за денационализација од 2000 година и спогодбата за обесштетување за одземен имот од 2007 година.

Законот за денационализација од 2000 година го гарантира правото на поранешните сопственици и нивните наследници за денационализација на имотот одземен по месец август 1944 година, во согласност со законските одредби за правото на наследство. За да го остварат ова право, во моментот на стапување на сила на законот граѓаните мораат да поседуваат важечко македонско државјанство.

Спогодбата за обесштетување за одземен имот од 2007 година беше постигната помеѓу Владата, Фондот на Холокаустот и Еврејската заедница во Македонија и истата предвидуваше исплата на вкупно 21.1 милиони евра (25 милиони долари) во периодот помеѓу јуни 2009 и јуни 2018 година. Досега се исплатени вкупно 15.6 милиони евра (18.7 милиони долари). Еден од најголемите постигнати резултати преку оваа соработка, беше изградбата на Меморијалниот центар на Холокаустот на Евреите од Македонија, кој беше званично отворен во 2011 година.

Државата не располага со други закони или механизми, кои би можеле да послужат за решавање на имотните барања поврзани со периодот на холокаустот, поднесени од странски државјани.

ѓ. Неосновано мешање во приватноста, семејството, домот или преписката

Ваквите постапки се забранети со закон, меѓутоа, постојат извештаи според кои, во текот на годината, власта не успеала да обезбеди целосно почитување на ваквата забрана.

Власта континуирано се обидуваше да се справи со последиците од откривањето на аферата за нашироко распространетото, незаконско телефонско прислушување, кое наводно повеќе години се одвивало во рамки на централата на Управата за безбедност и контраразузнавање. Скандалот со прислушувањето првично го откри опозициската партија СДСМ, во месец февруари 2015 година. Во извештајот на Експертската група на Европската комисија од 14 септември, се наведува дека “не биле преземени итни мерки за спречување на незаконското прислушување” и се посочува дека е можно, незаконското пресретнување на комуникациите да продолжило и по месец јуни 2015 година. Според овој извештај, Управата за безбедност и контраразузнавање и понатаму е единствената институција овластена да врши пресретнување на комуникациите од безбедносни причини и за целите на кривичните истраги, што е во судир со автономијата на полициските служби. Во извештајот се посочува дека и понатаму постојат одредени причини за загриженост, во однос на недоволниот степен на почитување на човековите права и отсуството на правила за заштита на личните податоци во рамки на УБК. На 31 октомври, Владата формираше експертска работна група, која беше задолжена да работи на реформата на системот

за законско пресретнување на комуникациите, а на чело на истата беше поставен Заменикот директор на УБК, Силјан Аврамовски.

Експертската група на Европската комисија ја критикуваше неактивноста на Дирекцијата за заштита на личните податоци, како агенција одговорна за вршење надзор врз постапувањето на државните органи со личните информации на граѓаните, поради ненавремената реакција во врска со “очигледниот недостаток на заштита на личните податоци, потенцијалната несоодветна и неконтролирана регистрација на телефонските броеви, како и кршењето на правото на приватност, преку можно неовластено следење на комуникациите.” На крајот на 2016 година, Дирекцијата четири пати ја посетуваше УБК вршејќи инспекциски надзор, а на 24 јули изврши и дополнителна инспекциска контрола, со цел, да утврди дали се спроведени 11-те препораки што беа дадени како резултат од инспекцискиот надзор вршен во текот на 2016 година. Во однос на придржувањето кон законот што Дирекцијата го објави на 24 ноември, во извештајот стои дека Министерството за внатрешни работи во целост се придржувало кон 10 од препораките, а само делумно во однос на една од добиените препораки.

Во месец мај 2016 година, по скратена постапка, владејачката коалиција донесе измени и дополнувања на Законот за заштита на приватноста, со кои се забранува поседувањето, обработката и објавувањето на било какви содржини, вклучувајќи и снимки од прислушувани разговори, со кои се повредува правото на приватност во однос на личниот или семејниот живот. Овие измени и дополнувања што стапија на сила во месец јули, исто така, ја забрануваат употребата на такви материјали во текот на изборни кампањи или за други политички цели.

Лустрацијата – односно процесот на јавна идентификација на лицата што соработувале со тајните служби во текот на комунистичката ера и воведувањето забрана да вршат јавни функции или да уживаат било какви државни погодности, беше прекинат во текот на годината. На 29 август, Собранието го доби извештајот за работата на Комисијата за лустрација во периодот од 2009 до 2017 година. На 13 септември, без никаква расправа, Собранието ја распушти Комисијата. Во два посебни предмети, при што вториот ја доби својата разрешница во месец април, Европскиот суд за човекови права донесе пресуди и постапките за лустрација во земјата ги оцени како повреди на Европската конвенција за човекови права.

Поглавје 2. Почитување на граѓанските слободи, вклучувајќи го и следново:

а. Слобода на говор и медиумска слобода

Слободата на говорот и на медиумите е предвидена со Уставот, меѓутоа, притисокот врз медиумите од страна на власта, неказнивоста на вршителите на насилство врз новинарите и другите претставници на медиумите, како и поделеноста на медиумскиот пазар долж политичко - партиските граници и понатаму претставува проблем.

Веќе втора година по ред, оценката на меѓународната организација за заштита на човековите права “Фридом хаус” е дека, медиумскиот простор и медиумите во земјата “не се слободни”. Резултатите од анкетата на фондацијата Метаморфозис за периодот 2016-2017 година, објавени на 10 август, покажаа дека само 5 проценти од граѓаните изјавиле дека имаат целосна доверба во медиумите.

На 28 април, шест организации од медиумската сфера, вклучувајќи ги и Европскиот центар за слобода на печат и медиуми и Здружението на новинари на Македонија (ЗНМ), изготвија соопштение во кое ја изразија својата загриженост во врска со зголемените тенденции на насилство врз новинарите. Претставниците на домашната и меѓународната медиумска заедница, вклучувајќи ги и ЗНМ и Европската федерација на новинари, ја обвинија претходната власт за непочитување на слободата на говорот и медиумската слобода и отсуство на одговорност за заштита на новинарите.

Слобода на јавно изразување: Законот забранува секаков говор, со кој се поттикнува национална, верска или етничка омраза и предвидува соодветни казни за повредите на оваа забрана. Луѓето имаат право да ја критикуваат власта јавно или во приватно опкружување. Иако во најголем дел, медиумските рекламни кампањи на Владата беа прекинати во текот на 2015 година, сепак, постојат извештаи според кои, во текот на годината, пред формирањето на новата Влада во месец мај, претходната власт се обидува да ги спречи јавните критики преку медиумите, насочувајќи ги финансиските средства наменети за рекламирање на своите политички активности кон одредени медиумски куќи, кои ја поддржувале владата.

Слобода на печатот и медиумска слобода: Различни мислења без експлицитни ограничувања можеа да се слушнат и видат само на еден ограничен број независни медиуми. Самите медиумски куќи и начинот на нивното известување и понатаму се поделени и зависат од нивната политичка ориентација. Законите со кои се забранува било каков говор, со кој се поттикнува национална, верска и етничка омраза ги опфаќаат и печатените и електронските медиуми, книгоиздателската дејност, како и електронските весници и списанија.

Во својот извештај од 2 февруари, организацијата Фридом Хаус го наведе следново: “Многу од приватните медиумски куќи се во сопственост на деловни луѓе, кои ги користат своите медиуми како средства за унапредување на одредени комерцијални интереси или за покажување на сопствената наклоност кон власта.” Според априлското издание на *Прегледот на состојбата со медиумите во Македонија* на ЗНМ, во кое беше дадена оценка за случувањата во медиумската сфера пред формирањето на новата влада, субјектите од извршната власт, како на централно, така и на локално ниво, одреден дел од јавните средства го трошеле и за потребите на медиумите. Според извештаите, Министерството за информатичко општество и администрација потрошило најголем износ за таа цел, во најголем дел за потребите на субвенционирање на производството на домашна програма од страна на националните телевизиски станици.

Имајќи предвид дека традиционално, владата е еден од најголемите медиумски огласувачи во земјата, многу од медиумските куќи и понатаму останаа финансиски зависни од тие средства и затоа се најдоа под притисок да избегнуваат било каква критика на власта. Во извештајот за остварениот напредок на Република Македонија за 2015 година, Европската комисија посочува дека владиното рекламирање е најголемиот поединечен извор на финансирање на работата на медиумските куќи и врши големо влијание врз медиумскиот пазар, како на национално, така и на локално ниво. Постојат веродостојни извори на информации, според кои, претходната Влада го злоупотребувала своето присуство и моќ на медиумскиот пазар, за да врши влијание врз медиумските содржини.

На 22 август, власта прекина со емитувањето на сите огласи и рекламни кампањи финансирани од страна на државата на комерцијалните медиуми, вклучувајќи ги радио дифузните друштва, печатените медиуми, уличните билборди и интернет порталите, со исклучок на социјалните медиуми. Ваквата политика беше усвоена како задолжителна за сите државни агенции, а локалните самоуправи беа поттикнати да го следат истиот пристап.

На 19 септември, Собранието ја укина месечната давачка за јавниот радио дифузен сервис во износ од 190 денари (четири долари), што дотогаш ја плаќаше секое домаќинство. Овие приходи се користеа за финансирање на јавниот сервис, односно за Македонската радио телевизија (МРТВ). Согласно новиот закон, работењето на МРТВ ќе се финансира директно од државата, со парични средства во износ од 0.5 проценти од годишниот државен буџет.

Во својот извештај од 14 септември, Експертската група на Европската комисија наведе дека новинарите често не ги задоволуваат етичките стандарди. Групата дополнително ги посочи наводите за постоење самоцензура и селективно известување од страна на некои новинари, како резултат на одредени коруптивни практики и отсуство на неопходните професионални вештини. Според медиумските експерти, заплашувањето, отсуството на добри работни услови за новинарите и финансиската нестабилност на медиумските куќи, се причините за ранливоста на новинарите и нивната изложеност на притисоците од власта и за нивната зависност од владиното огласување.

Конечниот извештај на набљудувачката мисија на ОБСЕ за изборите одржани во месец декември 2016 година, ја посочува загриженоста во однос на независноста на јавниот радио дифузен сервис МРТВ и Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, заплашувањето и заканите врз новинарите, како и неспособноста на медиумските куќи да обезбедат избалансирано и непристрасно медиумско покривање на изборите.

Почнувајќи од 7 август, на секои 10 десет дена во текот на изборната кампања, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги започна со објавување извештаи во врска со медиумското покривање на локалните избори, одржани во месец октомври. Во резимето на наодите содржани во извештајот од 15 декември, Агенцијата наведува дека седум станици сториле 14 повреди на изборниот закон, меѓу

другото и со тоа што го надминале дозволеното време за платено политичко рекламирање, објавувале резултати од анкети без наведување на изворот на истите и не обезбедиле балансирано известување за изборите во нивните дневни информативни програми.

Насилство и вознемирување: Неколку новинари се пожалија дека наводно биле цел на закани и заплашување, меѓу другото и од страна на владини функционери.

Во месец јуни, Здружението на новинари на Македонија објави извештај под наслов *Случаи на повреда на правата на новинарите и реакции на институциите во Македонија*. Од почетокот на годината, во извештајот се посочуваат 14 инциденти на насилно однесување против новинарите или предизвикување штети на нивната професионална новинарска опрема.

На 7 јуни, одредени неидентификувани лица се заканувале на Елида Зилбери, главната уредничка на еден од информативните веб портали на албански јазик, откако таа објавила напис во врска со наводните злоупотреби сторени од страна на Блерим Беџети, во времето додека тој бил градоначалник на Сарај. На крајот на месец септември, истрагата во врска со овој случај сè уште не беше завршена. Според тврдењата на ЗНМ, нападот и вознемирувањето на Зилбери се индикатори за постоење на опкружување, во кое агресивноста се користи за замолчување на новинарите.

Според ЗНМ и невладината организација Цивикус, во текот на годината имало континуирани закани, упатени кон критичарите на поранешната владејачка партија ВМРО-ДПМНЕ. На 16 јуни, актерот Тони Михајловски, преку социјалните мрежи, му упати смртни закани на новинарот Бранко Тричковски. Следбениците на актерот на Фејсбук, можеле да ја прочитаат следнава порака: “Би можел да го убијам Бранко Тричковски и око нема да ми трепне.” Тричковски претходно бил цел на вознемирување и заплашување од страна на активисти на поранешната владејачка партија и одредени поединци, за кои се верува дека се поврзани со поранешната владејачка партија, а кои протестираше пред неговиот дом во месец март.

Покрај чиновите на насилство и вознемирување, постојат и веродостојни извештаи за новинари што се соочиле и со друг вид пречки во нивните обиди да ја информираат јавноста за најновите вести и настани. На пример, 21 новинари добивале закани и им било забрането да известуваат, а шест новинари биле цел на физички напади додека известувале за демонстрациите, кои подоцна резултираа со насилен влез во зградата на Собранието на 27 април. Новинарот на независната новинска агенција Мета, Димитар Тануров, ја известил Комисијата за заштита на новинарите дека раздразнетите демонстранти му се заканувале и барале од него да престане да ги фотографира настаните, во текот на демонстрациите пред и во Собранието од 27 април. Според изјавата на Тануров, “кога тие ја виделе неговата новинарска легитимација и сфатиле за кој медиум работи, го нарекувале предавник, му го одзеле телефонот и продолжиле да го удираат и да го клоцаат, дури и кога тој веќе бил легнат на земја.”

На 27 февруари и 10 март, непознати извршители ги нападнале новинарите што известувале од демонстрациите на здружението “Македонски обединети сили”.

Според тврдењата на групациите што вршат контрола врз работењето на медиумите, надлежните државни органи не спровеле соодветни истраги, не поднеле кривични пријави и не ги осудиле сторителите на насилните акти врз новинарите. Сето ова создава една општа атмосфера на неказниност.

Цензура и содржински ограничувања: Постојат информации дека претходната власт вршела притисок врз новинарите за самоцензура. Според тврдењата на новинарите, мешањето од страна на владините службеници, било далеку поголемо кога покривале теми што се од чувствителна природа за претходната власт. Вработените во медиумите во приватна сопственост, тврдеа дека редовно добивале телефонски повици од највисоките нивоа во власта, со насоки за содржината и начинот на кој треба да информираат во врска со одредени политички прашања и теми.

Законски одредби за навреда и клевета: На лицата осудени за навреда и клевета им се изрекуваат парични казни, во зависност од предизвиканата нематеријална штета врз честа и угледот на оштетениот. Некои од медиумските уредници и сопственици ја изразија својата загриженост, дека таквите високи казни можат да предизвикаат дополнителна самоцензура. Можеа да се слушнат и тврдења дека претходната власт го користела законот, како средство за таргетирање на своите политички противници.

Според податоците на Здружението на новинари на Македонија, на 23 ноември, пред судовите се воделе 39 постапки за навреда или клевета против новинари, уредници и/или менаџери и сопственици на медиуми. Не постојат целосни податоци во однос на тековните судски предмети од претходни години.

Слобода на Интернетот

Власта не вршеше никакви ограничувања или попречувања на пристапот до интернет, ниту пак ја цензурираше расположливата содржина. Не постојат ниту официјални извештаи за евентуално следење на приватните електронски комуникации преку интернет од страна на владините агенции, без соодветно законско овластување. Меѓутоа, веднаш по аферата со прислушувањето во 2015 година, во јавноста беше нашироко распространето мислењето дека власта врши постојано следење на интернет сообраќајот. Ваквото уверување беше причина многу од граѓаните да започнат да ги користат апликациите за допишување што користат почетно и крајно шифрирање на пораките, како на пример Viber, WhatsApp, Facebook Messenger, Signal и Telegram. Според податоците на Државниот завод за статистика, 75 проценти од домаќинствата имале пристап до интернет во текот на првите три месеци од годината, што претставува зголемување во споредба со 69-те проценти во 2016 година.

Академска слобода и културни настани

Во текот на годината немаше никакви владини ограничувања во однос на академската слобода или културните настани.

б. Слобода на мирно собирање и здружување

Слобода на мирно собирање

Законот ја гарантира слободата на мирно собирање и во најголем дел, власта го почитуваше ова право.

На 28 јули, за време на еден јавен настан во Скопје, полицијата приведе четири члена на политичката партија Левица, кои протестираа по повод одржаната воена вежба во која учествуваа и странски вооружени сили. Невладината организација Цивил објави видео снимка, на која се гледа еден полициски службеник кој бара од групата демонстранти да се разиде, а потоа, откако групата ќе го истакне транспарентот на кој пишува “Против војната за профити”, истиот тој службеник лишува од слобода едно лице. Министерството за внатрешни работи соопшти дека неколку лица биле накусо приведени на самото место на настанот, а потоа биле пуштени без да бидат поднесени било какви кривични пријави. Единицата за професионални стандарди при Секторот за внатрешна контрола отвори истрага за овие случувања и истата, на крајот на годината, сè уште не беше завршена.

Слобода на здружување

Слободата на здружување е загарантирана со закон и генерално, власта го почитуваше ова право.

в. Верски слободи

Погледнете го *Меѓународниот извештај за верските слободи* на Министерството за надворешни работи на САД, достапен на следнава интернет адреса: www.state.gov/religiousfreedomreport/.

г. Слобода на движење

Законите го гарантираат правото на слободно движење низ државата, патување во странство, иселување и враќање во татковината и општо земено, власта ги почитуваше овие права.

Државните органи соработуваа со Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации (УНХЦР), Меѓународната организација за миграции и другите хуманитарни организации, во давањето заштита и помош на внатрешно раселените лица (ВРЛ), бегалците, бегалците повратници, барателите на азил, мигрантите, лицата без државјанство и сите останати загрозуени лица.

Злоупотреба на мигранти, бегалци и лица без државјанство: Според податоците на Министерството за труд и социјална политика, во месец септември, 38 мигранти биле сместени во транзитните центри лоцирани на крајниот север и југ на земјата, покрај граничните премини со Србија и Грција. Според оценките во извештајот на Македонското здружение на млади правници за месец април, во земјата има вкупно 350 раселени мигранти, а 200 од нив се сметени во капацитети што не се под државна контрола и управа.

Во текот на годината, Хелсиншкиот комитет за човекови права регистрираше 11 кривични дела од омраза против мигранти, меѓу другото за физички напади, тортура и кражби. Комитетот посочи и дека, како одговор на повиците за одржување локални референдуми во врска со евентуалното прифаќање и населување на мигрантите во земјата, “јавната дебата беше проследена со широко распространет ксенофобичен говор на омраза упатен кон бегалците, при што, истите се идентификуваат како терористи и се користат навредливи и понижувачки пораки, во обид да се спречи нивното населување во државата. Беа иницирани неколку граѓански иницијативи за собирање граѓански потписи против мигрантите, кои резултираа со дополнително поттикнување и предизвикување говор на омраза.”

Патување во странство: Уставот ја штити слободата на движење и власта смее да го ограничи ова право, само кога истото е неопходно заради заштита на националната безбедност, водење кривични истраги или поради заштита на јавното здравје.

Во текот на годината, Народниот правобранител и Хелсиншкиот комитет за човекови права добиваа оплаки, особено од страна на Ромите, дека одредени државни органи им го негирале правото на слободно движење и тоа само врз основа на нивната етничка, расна и/или верска припадност. Сепак, мора да се спомене дека бројот на овие оплаки беше помал, во споредба со претходните години.

На 11 септември, Основниот суд Скопје 2 донесе пресуда, според која Министерството за внатрешни работи го повредило правото на еднаков третман на две ромски семејства, затоа што им вовело ограничувања на личните карти во однос на можноста за патување. По основ на надомест на штета, на оштетените лица, судот им доделил износ од 200,000 денари (\$3,800).

Внатрешно раселени лица (ВРЛ)

Според владините податоци, 183 лица се и понатаму раселени како последица од внатрешниот конфликт во 2001 година, при што 27 од нив живеат во колективните центри за сместување, а 156 се сместени кај згрижувачки семејства.

Заштита на бегалците

Пристап до азил: Законот дава можност за давање азил или бегалски статус, а државата има воспоставено систем за обезбедување заштита на бегалците. Сепак, според извештаите на УНХЦР, механизмот за носење одлуки по барањата за добивање статус на бегалец, не ги обезбедува основните процесни гаранции и соодветни постапки на проверка, како што тоа е предвидено со законот. Според проценката на Хелсиншкиот комитет за човекови права, во текот на првите девет месеци од годината, 69 мигранти поднеле барања за добивање азил. Сепак, постојат извештаи и за голем број случаи на поединци на кои не им било дозволено да поднесат барања за добивање азил, дури и кога тие јасно ја изразиле нивната намера да го сторат тоа. На 7 септември, 19 барања за азил сè уште биле во постапка на одлучување, ниту еден мигрант дотогаш немал добиено азил, а четири лица уживале супсидијарна заштита. Надлежните државни органи продолжија со одбивање на најголемиот број од поднесените барања за добивање азил, најчесто наведувајќи ја заканата за националната безбедност како причина, односно основ за одбивање на барањата.

На барателите на азил од државите во кои постојат активни конфликти, како што се Либија и Јемен, не им беше дозволуван влез во земјата. Според тврдењата на УНХЦР, овој вид “туркање назад”, претставува повреда на Конвенцијата за бегалците од 1951 година, како и на Протоколот 4 кон Европската конвенција за човекови права. Владините институции им издаваа документи за лична идентификација на лицата со признат бегалски статус и оние под супсидијарна заштита, меѓутоа, надлежните органи често го одлагаа издавањето или пак воопшто не им издаваа лични документи на новите баратели на азил.

Безбедна земја на потекло / транзит: Во законот постои една широка дефиниција за концептот на “безбедна трета земја”, кој ги вклучува сите држави членки на ЕУ, НАТО или Европската слободна трговска зона, со што всушност ефективно, на сите мигранти што влегуваат во земјата по копнен пат, од било која држава, со исклучок на Косово и Србија, им се оневозможува да бараат азил.

Долготрајни решенија: Според податоците од месец октомври, 98 од избеганите лица од Косово поради конфликтот во 1999 година се вратиле назад на Косово. УНХЦР продолжи со давање помош на одбиените баратели на азил од Косово, на кои државата им дозволи да останат во земјата. Надлежните органи им издадоа привремени лични документи за идентификација, со што им се обезбеди пристап до сите потребни услуги. Министерството за труд и социјална политика, со поддршка од

УНХЦР, обезбеди интегрирано и долготрајно решение за околу 530 бегалци, кои побараа да останат во државата.

Привремена заштита: Власта обезбедува супсидијарна заштита за лицата што не можат да бидат признати како бегалци и во текот на годината, до месец ноември, 377 лица беа ставени под овој тип заштита.

Лица без државјанство

Во државата има лица со долготраен вообичаен престој, кои и понатаму се без законски регулирано државјанство и покрај тоа што исполнуваат еден или повеќе од критериумите за добивање државјанство. Според извештаите на УНХЦР, во месец јули 2016 година, во државата имало 585 лица кои се водат како лица без државјанство, воглавно Роми без лични документи, за кои не постојат податоци во матичната евиденција. Децата родени во земјата од родители без државјанство, се сметаат за државјани и добиваат автоматско право на регистрација во матичната евиденција и издавање лични документи.

Поглавје 3. Слободно учество во политичкиот процес

Согласно законите, граѓаните имаат право да го бираат раководството на државата, преку слободни и фер периодични избори со тајно гласање и секој поединец има општо и еднакво право на глас.

Избори и учество во политички активности

Неодамнешни избори: Последните општи парламентарни избори во месец декември 2016 година, беа со рекордна стапка на излезност и мал број ситни потврдени нерегуларности. Според извештајот на ОБСЕ/ОДИХР, иако Државната изборна комисија имаше потешкотии со подготовката на изборите, оценката за самите избори е дека истите се генерално добро спроведени и без нарушувања на редот и мирот. Според ОДИХР, основните човекови слободи беа генерално почитувани и кандидатите имаа можност слободно да ги водат своите изборни кампањи, со оценка дека изборите се одвивале во “атмосфера која се карактеризира со недостаток на јавна доверба во институциите и политичкиот естаблишмент и наводен притисок врз гласачите”. Според мислењето на ОДИХР, изборите не успеале да задоволат некои обврски и предуслови, кои, според ОБСЕ, се од исклучителна важност за демократскиот изборен процес, воглавно поради заплашување на гласачите, нашироко присутниот притисок врз државните службеници, купувањето гласови, принудата и злоупотребата на државните ресурси. Локалните избори се одржаа на 15 октомври, а вториот круг од истите на 29 октомври. Според првичниот извештај на ОБСЕ/ОДИХР, изборите се одвивале во конкурентно опкружување, со должна почит за основните слободи на гласачите и изборите “придонеле за зајакнување на довербата

во демократскиот процес.” Проблемите што беа забележани во текот на предизборниот период вклучуваат и веродостојни наводи за купување гласови, вршење притисок врз гласачите, како и изолирани случаи на насилство. ОБСЕ/ОДИХР утврди дека и покрај одредени предизвици во однос на самата организација, генерално, изборите поминаа уредно.

Политички партии и политичка активност: Постојат неколку ограничувања во однос на основањето или приклучувањето кон политички партии, кои подлежат на истите закони што важат и за обичните граѓани. Иако членувањето во некоја од политичките партии не е задолжително, во државата постои систем на активно политичко покровителство, во чии рамки партиите обезбедуваат посебни придобивки и предности за своите членови. Опозициската ВМРО-ДПМНЕ ја обвини власта за продолжување на ваквите практики, тврдејќи дека при вработувањето во државната администрација не се почитуваат законите и правилата за поседување соодветни образовни и стручни квалификации. На 6 јули, Спасе Глигоров беше назначен да ја предводи непартиската Агенција за администрација, откако претходно се повлече од функцијата на член на Извршниот одбор на СДСМ. Именувањето на Иван Барбов за в.д. директор на Универзитетската клиника за неврологија во Скопје, исто така, се сметаше како контроверзно. Барбов претходно беше осуден и доби условна казна во 2012 година, за учество во група која им наплаќала на пациентите за нелегални документи за добивање инвалидска пензија. Меѓутоа, повеќе извори тврдеа дека наводно, некои обвинети во случајот биле предмет на политички мотивирани обвиненија од страна на поранешната влада на ВМРО-ДПМНЕ. Правните аналитичари забележаа дека во некои случаи за лица од висок профил, кога постои ризик од ослободување поради слаби или недоволни докази, судиите изрекуваат осудителни пресуди со условни казни. Истото, наводно се прави за да се избегне негативен публицитет и обвинетите да се спречат да тужат за штети предизвикани со неправедни одлуки за одредување притвор.

Учество на жените и малцинствата: Не постојат закони што би го ограничиле учеството на жените и припадниците на малцинствата во политичкиот процес, па така, жените и малцинствата зедаа активно учество. Законот предвидува застапеност на обата пола во кандидатските листи на секоја политичка партија за време на парламентарните и локалните избори. На кандидатските листи, најмногу две третини од кандидатите смеат да бидат од ист пол. На 28 септември, 41 од вкупно 120-те пратеници беа жени, а тие беа застапени и со 4 претставнички во владиниот кабинет составен од 25 министри. Мажите доминираат во рамки на раководствата на политичките партии. Од вкупно 208 кандидати за градоначалничките позиции на локалните избори одржани на 15 октомври, само 12 беа жени. Шест жени беа избрани за градоначалници, а четири од нив мораа да се натпреваруваат и во вториот круг од изборите.

Етничките Албанци и другите етнички малцинства, континуирано се жалат поради несоодветната застапеност во владините органи и постоењето дискриминација, која го оневозможува нивното учество во политичките активности, како на пример, во врска со селективното издавање безбедносни сертификати.

Поглавје 4. Корупција и недоволна транспарентност во работењето на власта

Законот предвидува кривична одговорност и казни за евентуално учество во коруптивни дејствија од страна на службените лица и функционерите. Постојат извештаи за нивна вмешаност во корупција, без никој притоа да биде казнет. Според наводите на невладините организации, доминантната улога на власта во економијата создава можности за корупција. Државата е најголемиот работодавач во земјата, при што, според оценките на одредени аналитичари, државата вработува и до 180,000 лица, и покрај официјалните статистички податоци, според кои бројот на вработени во јавниот сектор изнесува околу 128,000 лица.

Корупција: На 30 март, Македонскиот центар за меѓународна соработка го објави својот двегодишен извештај, во кој беше наведено дека Државната комисија за спречување на корупција ја изгубила довербата од граѓаните и не ја исполнила својата обврска за следење на состојбите и вршење контрола. Според Центарот, во 2016 година, нивото на корупција од 2014 година во меѓувреме е покачено, а присуството на корупцијата е сè уште општо прифатено во јавноста. Во текот на годината, 30.5 проценти од 1,000 анкетирани лица во рамки на истражувањето спроведено од страна на оваа организација, изјавиле дека им бил побаран поткуп, што претставува зголемување од 4.9 проценти во споредба со 2014 година. Слично на ова, 29.2 проценти од анкетираниите лица понудиле/дале поткуп, односно 7.7 проценти повеќе во споредба со 2014 година. Нивото на корупција се разликува во зависност од етничката припадност, па така според податоците, 83.3 проценти од етничките Албанци биле под притисок да дадат поткуп, а 80.5 проценти тоа и го сториле, во споредба со 40.6 проценти од анкетираниите Македонци што се нашле во таква ситуација, од кои 35.5 проценти дале поткуп.

Според Глобалниот корупциски барометар на “Transparency International” објавен во месец ноември, 12 проценти од анкетираниите лица изјавиле дека морале да платат поткуп за да добијат одредени јавни услуги, на кои имале целосно законско право. Сите анкетирани лица биле убедени дека моќните, влијателните и богатите луѓе имаат преголемо влијание врз политиката во земјата.

Во текот на првите три месеци од годината, Државната комисија за спречување на корупција работеше на 16 случаи за наводна злоупотреба на јавни средства. Во текот на годината, Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција поведе истраги поради можна корупција против 25 осомничени лица, поднесе еден обвинителен акт и доби осудителни пресуди за вкупно четири обвинети. Меѓу другото, овие лица беа обвинети за злоупотреба на службената положба и овластувања, перење пари или други приноси од казниво дело, примање поткуп и примање награда за противзаконито влијание. На 15 септември, Основното јавно обвинителство во Скопје водеше истрага против двајца пратеници, поради повреда на правилата утврдени од страна на Државната комисија за спречување на корупција.

Во периодот помеѓу 15 април и 15 септември, Специјалното јавно обвинителство подигна обвиненија против 120 лица, обвинети за 168 кривични дела и отвори седум

истраги против 25 осомничени лица. Обвинителството отвори и 142 дополнителни прелиминарни истраги за очигледни криминални дејствија, поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите во периодот од 2008 до 2015 година. Во постапките иницирани до 30 јуни, Специјалното јавно обвинителство побара одредување притвор за 18 од осомничените, вклучувајќи го и поранешниот премиер Груевски. Основниот суд во Скопје го одби барањето за одредување притвор за Груевски (погледнете ја точката 1.г).

Од основањето на Специјалното јавно обвинителство во 2015 година, партијата ВМРО-ДПМНЕ постојано ја попречува работата на Обвинителството и јавно ја критикува специјалната јавна обвинителка Катица Јанева, тврдејќи дека таа е неспособна и има улога на стручна и политички пристрасна алатка во рацете на партијата СДСМ. Судството, исто така, одигра своја улога во спречувањето на ефективното работење на Специјалното јавно обвинителство.

На 1 ноември, полицијата го лиши од слобода Сокол Митревски, поранешниот градоначалник на скопската општина Ѓорче Петров и уште девет други лица, осомничени за злоупотреби на нивните службени положби. Обвиненијата беа поврзани со наводното издавање незаконски градежни дозволи и давање градежно земјиште под концесија. Лишувањето од слобода на овие лица уследи по спроведените истраги за различни дела поврзани со корупција, против пет други градоначалници или поранешни градоначалници од ВМРО-ДПМНЕ.

Финансиски податоци: Согласно Законот за спречување корупција, именуваните и избрани функционери и членовите на нивните потесни семејства, имаат обврска да поднесат анкетен лист, кој содржи информации за нивниот имот и приходи, а доколку не го сторат истото, можат да бидат казнети според законот. Анкетните листови се достапни за јавноста на веб страницата на Државната комисија за спречување на корупција. Комисијата прими и изврши проверка на 1,460 изјави за конфликт на интереси, поднесени од јавни функционери.

Во текот на летото, медиумите известуваа за анкетните листови на новоименуваните владини функционери, а особено за потпретседателот на Владата Кочо Анѓушев, стопанственик, кој во својот анкетен лист пријавил дека располага со имот и средства во вкупна вредност од 27 до 28 милиони евра (32 до 33 милиони долари). По именувањето на функцијата, Анѓушев не се откажа од својот удел во неговото акционерско друштво Фериоинвест, меѓутоа, поднесе оставка од директорската функција во истото претпријатие. Групацијата Фериоинвест е деловно активна во металната индустрија и секторот на обновливи извори на енергија. На 19 септември, откако ЕЛЕМ, инаку претпријатие за производство на електрична енергија во државна сопственост, ја поништи тендерската постапка во која Фериоинвест имаше најголеми шанси да биде избрана како најповолен понудувач, Анѓушев соопшти дека додека тој се наоѓа на функција, неговите претпријатија повеќе нема да учествуваат на државните тендери.

Поглавје 5. Владин став во однос на истрагите за наводни повреди на човековите права водени од страна на меѓународни и невладини организации

Генерално, домашните и меѓународните организации за заштита на човековите права во земјата, работат без некои владини ограничувања, вршејќи истраги и објавувајќи ги сопствените наоди во врска со случаите, поврзани со заштитата на човековите права. Во поголемиот број случаи, владините функционери беа подготвени да ги слушнат коментарите на овие организации, меѓутоа, исто така, често не преземаа никакви мерки или активности во врска со нивните ставови и мислења. Во текот на годината, во неколку министерства се формираа работни групи со членови од граѓанскиот сектор, а претставниците од различните граѓански организации беа повикувани да земат учество во собраниските дебати.

Во месец декември 2016 година, даночните власти започнаа со вршење финансиски контроли на 20 организации од граѓанскиот сектор. Управата за јавни приходи, своите активности ги насочи кон невладините организации што беа критички ориентирани во однос на владините политики, предводени од ВМРО-ДПМНЕ. Управата за јавни приходи ги спроведе овие финансиски контроли во неделите што следеа по декемвриските избори во 2016 година, што коинцидираше со повикот на поранешниот премиер и лидер на ВМРО-ДПМНЕ Никола Груевски за “десоросоизација” на државата. Подоцна се откри дека 42 поединечни членови на опозицијата, кои отворено ја критикувале претходната влада, биле исто така предмет на ревизија и финансиски истраги. Критичарите на ваквата финансиска контрола, вклучувајќи го тука и Народниот правобранител, истата ја нарекоа “лов на вештерки”. Во неговиот извештај од 23 јануари, специјалниот известувач за Македонија во Европскиот Парламент, Иво Вајгел, ја изрази сопствената загриженост во однос на финансиските контроли, оценувајќи ги како “радикален и неоправдан јавен напад врз организациите на граѓанското општество и странските претставници од страна на политичарите и медиумите.”

На 3 февруари, Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција отвори посебни прелиминарни истраги против 13 невладини организации, кои веќе беа под истрага од страна на Управата за јавни приходи. Во периодот помеѓу 27 февруари и 7 март, претставници од Министерството за внатрешни работи ги посетија 13-те организации што веќе беа под истрага. На 17 ноември, министерот за внатрешни работи соопшти дека јавното обвинителство ги завршило истрагите и не се најдени никакви кршења на законот, со исклучок на една поднесена кривична пријава за даночна евазија од мал обем. На крајот на годината, Управата за јавни приходи сè уште формално ги немаше завршено своите истраги.

Обединети нации или други меѓународни тела и органи: Власта соработуваше со неколку организации што функционираат во рамки на Обединетите нации, меѓу кои и УНИЦЕФ, Програмата за развој на ОН и УНХЦР, како и со други меѓународни организации, ставајќи го акцентот врз прашања и теми од финансиската, здравствената, миграциската, бегалската и безбедносната сфера.

Владини тела за заштита на човековите права: Работата на Народниот правобранител е насочена кон заштита на граѓаните од евентуални повреди на нивните права од страна на државните институции, намалување на дискриминацијата против малцинските заедници и лицата со инвалидитет, унапредување на соодветната застапеност во јавниот живот и заштита на детските права. Владата не обезбеди доволно ресурси за соодветно функционирање на канцеларијата на Народниот правобранител, ниту пак му ја префрли на Народниот правобранител целокупната контрола врз буџетот на институцијата.

Државната Комисија за заштита од дискриминација е составена од седум члена, со задача да ги разгледува поднесените жалби за дискриминација, да издава препораки и да го унапредува спроведувањето на Законот за спречување и заштита од дискриминација. Комисијата нема законско овластување да ги казнува сторителите. За разлика од Народниот правобранител, Комисијата има право да разгледува претставки, како од јавниот, така и од приватниот сектор. Граѓаните што не се задоволни од исходот на постапката што ја водела Комисијата по нивните претставки, можат да поведат постапка пред судовите, кои можат да го прифатат писменото мислење на Комисијата како доказ во конкретниот предмет.

Поглавје 6. Дискриминација, социјална злоупотреба и трговија со луѓе

Жени

Силување и домашно насилство: Силувањето, вклучувајќи го и она од страна на брачен другар, претставува кривично дело. Законски предвидената кривична санкција за силување, е казна затвор од една до 15 години, меѓутоа, спроведувањето на овие законски одредби не задоволува. Домашното насилство е забрането со закон, меѓутоа и понатаму е присутно и претставува вообичаен проблем. Полицијата и правосудните органи не се вистински и целосно подготвени за кривично гонење и казнување на лицата, виновни за силување во брак и домашно насилство. До месец септември, до канцеларијата на Народниот правобранител не беше доставена ниту една претставка за несоодветно постапување од полицијата или правосудните органи, во рамки на истрагите или кривичното гонење за случаи на домашно насилство.

Државата го финансира работењето на седум згрижувачки центри со ограничен капацитет, а една НВО раководи со центар за згрижување жени под ризик, во кој можат да бидат сместени 30 жени. Една од националните невладини организации има воспоставено телефонска линија за итни случаи на Македонски и Албански јазик и раководи со уште два кризни центри за привремено засолнување и згрижување жртви на домашно насилство.

Сексуално вознемирување: Сексуалното вознемирување на работното место е забрането со закон, а законски предвидената затворска казна за ова дело е од три месеци до три години. Сексуалното вознемирување на жените на работните места претставуваше проблем, меѓутоа, жртвите вообичаено не ги пријавуваат овие случаи,

поради стравот од евентуален публицитет и веројатноста за губење на работното место.

Принуда при контрола на наталитетот: Не постојат извештаи за принудни абортуси, несакана стерилизација или било какви други методи на принудна контрола на наталитетот. Процентите вредности на стапките на смртност на родилки и користење контрацептивни средства можете да ги погледнете на следнава адреса: www.who.int/reproductivehealth/publications/monitoring/maternal-mortality-2015/en/.

Дискриминација: Жените го уживаат истиот правен статус како и мажите. Во некои заедници, жените се лишени од своите граѓански права, затоа што мажите им даваат насоки како да гласаат или пак гласаат за нив и во име на женските членови на семејствата.

Деца

Матична евиденција: Согласно законот, државјанството на едно лице, во основа, зависи од државјанството на неговите или нејзините родители. На секое дете што се нашло на територијата на државата, законот му овозможува да добие државјанство, освен доколку надлежните органи не утврдат дека неговите родители всушност се странски државјани, пред детето да наполни 18 години. Во државата се врши автоматска регистрација на сите деца родени во болниците и другите медицински институции, а согласно законот, родителите се должни во надлежната матична служба да го пријават раѓањето на секое дете, вклучувајќи ги и оние што се родиле во домот, во рок од 15 дена по раѓањето. Некои ромски семејства доцнат со пријавувањето и регистрацијата на новороденчињата, што понатаму во животот им ја отежнува можноста да ги уживаат своите права на образование, здравствена грижа и други придобивки, поради немањето соодветни лични документи за идентификација.

Детска злоупотреба: Злоупотребата на децата преставуваше проблем во одредени области. Државата има воспоставено телефонска линија за помош на жртвите на домашно насилство, вклучувајќи и детска злоупотреба.

Предвременно и присилно стапување во брак: Минималната законски предвидена возраст за стапување во брак е 18 години. На лица на возраст помеѓу 16 и 18 години, судот може да им дозволи да стапат во брак, доколку оцени дека истите се душевно и физички подготвени и способни за брачен живот. Предвременото и присилно стапување во брак е присутна повремени појава во ромската заедница, а во многу помал обем и во одредени албански заедници.

Сексуална злоупотреба на деца: Сите форми на сексуално искористување на децата за комерцијални цели се законски забранети. Законски предвидената казна за сексуално искористување на деца за комерцијални цели е од 10 до 15 години затвор. Детската порнографија е забранета со закон и за секоја повреда на законот е предвидена затворска казна од 5 до 15 години. Најниската возраст за доброволно стапување во

сексуални односи е 16 години. Според власта, сексуалното искористување на децата за комерцијални цели претставува проблем, меѓутоа, не може да се каже точно од колкав обем. На државно ниво, постои онлајн регистар на лица осудени за трговија со деца и сексуална злоупотреба на деца, кој може да се пребарува според името и адресата на осудениот сторител и кој содржи фотографии, податоци за осудителните пресуди и адреси на живеење на сторителите. После десет години од издржувањето на казната, сторителите на овие дела имаат право да побараат, нивното име да биде избришано од регистарот, под услов во меѓувреме да не сториле ново дело.

Раселени деца: Според Министерството за труд и социјална политика, во месец јуни се регистрирани 78 раселени деца од различно етничко потекло. Според октомврискиот извештај на канцеларијата на Народниот правобранител, 236 деца биле без соодветно засолниште. Со меѓународна поддршка, Министерството раководеше со два дневни центри за деца од улица. Власта обезбеди и транзитен центар за згрижување на децата од улица, меѓутоа, неговата ефективност, од аспект на понудата на соодветни социјални услуги беше ограничена, поради неговата мала големина и капацитет за згрижување.

Деца сместени во институции: Според адвокатите и канцеларијата на Народниот правобранител, во детските домови, засолништа и центри за сместување и задржување, нема доволен степен на одговорност во однос на можното занемарување и злоупотреба на децата. Во јуни, Народниот правобранител го објави извештајот за воспитно поправниот дом во Тетово, опишувајќи ги нехуманите животни и санитарни услови во установата, вознемирувачките постапки и третманот од страна на чуварите и отсуството на медицинска грижа. Според мислењето на канцеларијата на Народниот правобранител, установата не ги задоволува физиолошките и санитарните потреби, меѓу вработените нема лекар со постојано работно време, а хепатитисот се шири меѓу момчињата преку нивните взаемни сексуални односи, при што, некои од нив се жртви на сексуална злоупотреба.

Меѓународно грабнување деца: Државата е потписничка на Хашката Конвенција за граѓанско - правните аспекти на меѓународното грабнување деца од 1980 година. Погледнете го *Годишниот извештај за меѓународното родителско грабнување деца* на Министерството за надворешни работи на САД на следнава адреса: travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html.

Антисемитизам

Според Еврејската заедница, во земјата живеат околу 200 до 250 Евреи. Имаше неколку инциденти на ширење антисемитизам преку социјалните мрежи, а Еврејската заедница пријави случај во кој, брошури со антисемитска содржина биле фрлени во дворот од нивната службена зграда.

Трговија со луѓе

Погледнете го *Извештајот за трговија со луѓе* на Министерството за надворешни работи на САД, достапен на следнава интернет адреса: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Лица со инвалидитет

Согласно законот, забранета е било каква дискриминација на лица со физички, сетивни, интелектуални и душевни пречки во развојот, меѓутоа, власта не е секогаш целосно ефективна во исполнувањето на овие законски гаранции. Согласно законот, лицата што биле предмет на дискриминација, имаат право да поднесат жалби до Комисијата за заштита од дискриминација. Канцелариите на Комисијата се наоѓаат на локација, на која не беше обезбеден соодветен пристап за сите лица со физички хендикеп.

Основањето на посебен владин фонд за стимулирање на вработувањето на лица со инвалидитет е регулирано со посебен закон. Со фондот раководи Агенцијата за вработување, со дополнителен надзор од страна на Министерството за труд и социјална политика. Фондот нуди дотации за реконструкција на работни простории или набавка на опрема за конкретни работни места, со цел, да се обезбедат соодветни работни услови за овие лица. Според законот, сите лица со физичка или душевна попреченост, мораат да добијат одобрение од соодветната владина медицинска комисија, доколку сакаат да бидат вработени на раководна позиција во приватниот или јавниот сектор.

Стандардите за непречен физички пристап за сите нови градежни објекти се дефинирани со закон, а постојните јавни институции, до крајот на 2015 година, мораа да обезбедат соодветен пристап и влез во нивните објекти за лицата со инвалидитет. Невладините организации известуваа дека многу од зградите на државните органи, всушност, не ги исполнуваат законските услови. И покрај тоа што сите автобуси што Владата ги набави за градот Скопје од 2013 година наваму се достапни за лицата со физичка попреченост, мора да се признае дека во другите региони овие лица и понатаму немаат соодветен пристап до средствата за јавен транспорт. Министерството за транспорт и врски продолжи со реализацијата на повеќегодишниот проект, за набавка на железнички вагони за превоз на лица со инвалидитет и обезбедување соодветен пристап за овие лица, на железничките станици во Скопје и уште десет други градови.

Министерството за образование и наука преземаше напори за обезбедување соодветна поддршка, со цел, да им се овозможи на децата со пречки во развојот да учат во редовните училишта. Министерството ангажираше посебни едукатори, назначени да работат во поединечни избрани училишта или како “мобилни” општински специјални едукатори што ќе ги покриваат сите училишта во општината, како поддршка за наставниците, кои во редовна настава имаат и деца со инвалидитет или пречки во развојот. Дополнително, надлежните образовни органи поставија

лифтови во неколку основни училишта и воведоа соодветна технологија во неколку основни и средни училишта, за да им се овозможи на учениците со пречки во развојот да користат компјутери. И покрај сите овие напори, голем број ученици со пречки во развојот и понатаму ги посетуваат специјалните училишта.

Национални / расни / етнички малцинства

Според податоците од последниот попис од 2002 година, етничкиот состав на населението е: 64.2 проценти Македонци, 25.2 проценти Албанци, 3.9 проценти Турци, 2.7 проценти Роми, 1.8 проценти Срби, 0.8 проценти Бошњаци и 0.5 проценти Власи. Според годишниот извештај на Народниот правобранител, етничките малцинства, со исклучок на Србите и Власите, не се доволно застапени меѓу вработените во јавните служби и другите државни институции, вклучувајќи ја и армијата, полицијата, разузнавачките служби, судовите, Народната банка, царината и јавните претпријатија.

Согласно законот, наставата во основните и средните училишта се одвива на македонски, албански, ромски, турски и српски јазик. Бројот на ученици од малцинствата, кои следат настава во средните училишта на својот мајчин јазик и понатаму се зголемува, а особено откако средното образование стана задолжително во 2007 година, иако државата не успеа целосно и насекаде да обезбеди настава на ромски јазик, поради недостаток на квалификуван наставен кадар.

Етничките Албанци и понатаму се жалат поради нивната несоодветна застапеност во владините министерства и јавните претпријатија. На Полициската академија и понатаму не успеваа да обезбедат доволен број кандидати за обука од малцинските заедници, за да се задоволи предвидениот услов со Уставот, кој пропишува дека составот на државната администрација треба да биде одраз на застапеноста на различните етнички заедници во земјата. Етничките Албанци се жалеа дека надлежните органи, подготвиле приемни тестови и постапка за прием на академијата, кои не се правични и го оневозможуваат изборот на кандидати од малцинските групи. Поконкретно, етничките Албанци се жалеа дека самите тестови содржат културни предрасуди. Застапеноста на етничките Албанци и другите малцинства во цивилниот дел од државната администрација во рамки на Министерството за одбрана и понатаму е на ниско ниво. Во некои од елитните полициски и воени единици, етничките малцинства речиси и да немаат свои претставници.

Ромите се жалат на широко распространета дискриминација во општеството. Според извештаите на невладините организации и странските експерти, работодавачите често не се подготвени да вработуваат Роми, а некои од Ромите се жалеа дека не можат да остварат пристап до јавните услуги и бенефиции. Министерството за здравство и невладината организација Хера, во партнерство со УНИЦЕФ, беа спонзори на Програмата за ромски здравствени медијатори за унапредување на здравствените, социјалните и развојните услуги во раното детство, во седум општини со висока стапка на ромско население.

Турското етничко население се жалеше поради дискриминација.

Акти на насилство, дискриминација и други злоупотреби, врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет

Уставот и законите забрануваат дискриминација по основ на сексуална ориентација и родов идентитет. Сексуалните односи помеѓу претставници од ист пол се дозволени.

ЛГБТИ заедницата во државата и понатаму е маргинализирана и активистите за заштита на правата на ЛГБТИ заедницата пријавуваа инциденти поврзани со општествени предрасуди, вклучувајќи и говор на омраза, физички напади и други вид насилство, непостапување од страна на полицијата која не ги лишува од слобода одговорните лица за овие напади, како и неподготвеноста на владините органи да ги осудат или да се борат против дискриминацијата против ЛГБТИ заедницата. Во текот на годината беа пријавени пет случаи на кривични дела од омраза против трансродови лица. Според наводите на невладината организација Субверзивен фронт, на 1 септември, Јавното обвинителство во Скопје сè уште ги немало обработено 39-те пријави, поднесени во врска со говор на омраза насочен кон членовите на ЛГБТИ заедницата.

Според невладините организации, кај политичките партии нема доволно волја и подготвеност за решавање на проблемот на насилство и дискриминација против припадниците на ЛГБТИ заедницата. Вообичаено, соодветните владини претставници не присуствуваат на јавните дебати во врска со прашањата и темите поврзани со ЛГБТИ заедницата. Во јуни беше формирана Интерпартиската парламентарна група за правата на ЛГБТИ лицата, при што и самиот премиер даде изјава во врска со инклузијата на ЛГБТИ заедницата.

Во месец јуни, новата власт ја поддржа Неделата на гордоста и за првпат, Министерот за култура зборуваше на еден ваков настан. Меморандумот за соработка и споделување информации помеѓу ЛГБТИ Центарот за поддршка и канцеларијата на Народниот правобранител стапи на сила на 1 јануари.

На 22 септември, Управниот суд усвои одлука со која се воведо обврска за Министерството за правда, по основ на поднесено лично барање, да врши промена на полот на трансродовите лица во матичните книги на родените. Истата одлука го обврзува и Министерството за внатрешни работи, на подносителите на барањата да издава нови единствени матични броеви, во рок од три дена од направените измени во матичната евиденција.

Како резултат на поплаките од ЛГБТИ организациите и со поддршка од канцеларијата на Народниот правобранител, Министерството за образование повлече од употреба неколку учебници, за кои беше утврдено дека вршат дискриминација по основ на пол и семејна состојба. Државните универзитети Св. Кирил и Методиј и Климент Охридски

не го испочитуваа ваквото упатство и во овие институции и во месец октомври сè уште се користеа дискриминаторски текстови.

ХИВ и СИДА стигматизација во општеството

Бевме сведоци само на неколку изолирани извештаи за дискриминација против лица со ХИВ/СИДА во здравствениот сектор.

Поглавје 7. Работнички права

а. Слобода на здружување и право на колективно преговарање

Законот го гарантира правото на работниците да се организираат и приклучуваат кон независни синдикати, колективно да преговараат и да организираат законски штрајкови. Законот забранува било каква дискриминација против работничките синдикати и нуди гаранција за работните места на работниците што се синдикално активни.

Согласно законот, секоја синдикална организација мора да се регистрира во Министерството за труд и социјална политика и Централниот регистар на Република Македонија. Синдикалните лидери се жалеа поради одредени ситуации, во кои, Министерството со месеци го одлагаше процесот на регистрација на нови синдикати, без соодветно објаснување.

Судовите од општа надлежност имаат право да го укинат работењето на синдикатите, на барање на надлежниот орган за нивна регистрација, доколку се утврди дека нивните синдикални активности се “спротивни на Уставот и законите”. Не постојат никакви ограничувања во однос на националноста на синдикалните членови, меѓутоа, за членување во некој од синдикатите, странските државјани мораат да поседуваат валидна работна дозвола во Република Македонија и да бидат вработени во претпријатието или државниот орган наведен во дозволата.

Државните органи и работодавачите секогаш не ги почитуваа слободата на здружување, правото на штрајк и колективно преговарање. Синдикалните организации беа на мислење дека законските одредби за “отстранување” од работа, им дозволуваат на работодавачите да им забранат на вработените (до 2% од нивниот број) да водат колективни преговори за време на штрајк. Колективното преговарање е дадено како можност на синдикалните организации, кои ги застапуваат интересите на најмалку 20 проценти од вкупниот број вработени и на здруженијата на работодавачи што застапуваат најмалку 10% од работодавачите на конкретното ниво на кое се преговара (претпријатие, сектор или на национално ниво). Способноста на државните органи за спроведување на законот во оваа сфера и правните лекови што се нудат, беа на незадоволително ниво. Законски предвидените парични казни за повреди на законот во овој дел, не беа доволни за да се спречат повредите. Поведените управни и судски спорови, генерално, беа предмет на подолготрајни одложувања.

Во месец февруари, со цел, да ги задоволи предвидените барања и услови од извештајот за 2017 година на Експертската комисија на Меѓународната организација на трудот, Министерството за образование изврши законски измени, со кои се забранува заменувањето на кадрите што штрајкуваат.

Генерално, синдикалните организации, со исклучок на неколку грански синдикати, не беа во состојба да ја задржат својата независност од влијанието на владините функционери, политичките партии и работодавачите, што е особено точно за оние што беа блиску поврзани со претходната владејачка коалиција.

На 14 август, Живко Митревски се повлече од функцијата Претседател на Сојузот на синдикатите на Македонија. Сојузот го разреши Митревски во ноември 2016 година, откако тој исклучи четири синдикати, кои го имаа обвинето за злоупотреба на службената положба, финансиски злоупотреби и мешање во работата на синдикатите. И покрај изборот на Дарко Димовски за в.д. претседател на ССМ, поранешниот министер за труд и социјална политика, Ибраим Ибраими, повторно го врати Митревски на функцијата. Во месец мај, Врховниот суд одлучи дека Димовски треба да биде регистриран како претседател на Сојузот.

б. Забрана за присилна и задолжителна работа

Уставот и законите ги забрануваат сите форми на присилна или задолжителна работа и власта во најголем дел ги спроведувааше важечките закони во оваа сфера. Законот пропишува затворски казни за сите повреди на одредбите за присилна работа или за уништување или одземање на лични документи за идентификација, пасош или друг вид патна исправа. Имаше случаи на жени и деца, изложени на присилна работа, меѓу другото и за продажба на ситна стока во ресторани и барови. Некои ромски деца, често под притисок од своите роднини, беа присилувани да просат (погледнете ја точката 7.в.).

Погледнете го и годишниот *Извештај за трговија со луѓе* на Министерството за надворешни работи на САД, достапен на следнава интернет адреса: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

в. Забрана на детски труд и минимална возраст за вработување

Минималната возраст за вработување е 15 години, но, децата можат да започнат да работат и на 14-годишна возраст, како чираци или во својство на учесници во некоја официјална програма за стручно образование. Законот забранува вработување малолетни лица на возраст пониска од 18 години, на работни места што можат да бидат штетни за нивното физичко или ментално здравје и морал.

Министерството за труд и социјална политика е задолжено за спроведување на законите со кои се регулира детското вработување. Владините органи преземаа напори за спроведување на соодветните закони во рамки на формалниот економски сектор, меѓутоа, истото не го стори толку ефективно и во неформалниот сектор. Полицијата и Министерството за труд, преку центрите за социјална работа, ја споделуваат одговорноста за спроведување на законските одредби за трговија со деца, вклучувајќи го и присилното просење. Законот предвидува затворска казна за секое лице што купува, продава, чува или зема малолетници, за потребите на нивно искористување. Доколку навистина се изрекуваат во пракса, овие казни би требало да бидат доволни за спречување на ваквите законски повреди.

И покрај тоа што злоупотребата на детскиот труд не е широко распространета низ земјата, имаше информации дека одредени поединци во неформалниот стопански сектор сепак користат детски труд. Меѓу највообичаените примери на злоупотреба е користењето на децата за просење, миене стакла на автомобилите и продажба на цигари и други ситници на зелените пазари, по улиците или ноќе, во баровите и рестораните. И покрај постоењето на соодветни закони, владините напори за елиминирање на присилното детско питачење, во најголем дел беа неделотворни. Најголемиот дел од децата вклучени во овие активности се Роми и најчесто работат за нивните родители или другите членови на семејството. Надлежните органи се често неуспешни во казнувањето на одговорните лица за експлоатацијата на децата, а ромските деца и понатаму остануваат ранливи и изложени на експлоатација и присилна работа.

Министерството за труд и социјални работи ја финансираше работата на два дневни центри, во кои се нудеа образовни, медицински и психолошки услуги, за децата што се принудувани да просат по улиците. Министерството го финансираше и функционирањето на дневниот центар за деца од улица, во населбата Шуто Оризари во Скопје, под раководство на една невладина организација.

Децата беа изложени и на сексуална експлоатација за комерцијални цели, што претставува една од најтешките форми на детски труд (погледнете го Поглавјето 6, под насловот Деца).

Погледнете ги и *Наодите за најтешките форми на детски труд* на Министерството за труд на САД, достапни на следнава адреса: www.dol.gov/ilab/reports/child-labor/findings/.

г. **Дискриминација во однос на вработувањето и занимањето**

Општо земено, трудовите закони и прописи забрануваат било каква дискриминација по основ на раса, пол, родова припадност, инвалидитет, јазик, здравствена состојба, политичка ориентација, вера, возраст, национално потекло или социјален статус. Не постојат законски одредби, со кои би се регулирала евентуалната дискриминација на лицата носители на вирусот ХИВ или други заразни болести. Во овој дел, државните

органи не беа секогаш ефективни во спроведувањето на законските одредби. Граѓанските активисти се жалеа дека Државната комисија за спречување на корупција не си ја врши својата работа и претставува само место за вработување на поединци што се блиски до поранешната владејачката партија.

Дискриминацијата во однос на вработувањето и занимањето, е присутна по основ на родова припадност, инвалидитет и кај третманот на одредени етнички групи во армијата, полицијата, разузнавачките служби, судството, Народната банка, царината, државните агенции и јавните и приватните претпријатија (погледнете го Поглавјето 6, под насловот “Национални / расни / етнички малцинства”). И покрај владините напори и законските промени за задолжително вклучување на сите деца во образовниот процес во основното и средното образование, ромската заедница продолжува да живее во одвоени групи, без соодветна здравствена и социјална заштита. Податоците од државната Агенција за вработување, укажуваат на фактот дека поради слабата вклученост во образовниот систем, особено во високото образование, Ромите генерално имаат потешкотии во наоѓањето вработување во формалниот стопански сектор. Личните примања на жените се пониски во споредба со оние на мажите и многу малку жени се наоѓаат на раководни позиции. Лицата со инвалидитет се соочени со дискриминација, од аспект на можноста за вработување и пристапот до самите работни места.

д. Прифатливи работни услови

На 19 септември, Собранието усвои закон со кој се зголеми месечната минимална плата во државата од 10,080 денари (\$193) на 12,000 денари (\$231). Оваа промена се однесува и на вработените во индустриите за текстил и кожа, во кои минималната месечна плата дотогаш изнесуваше 8,080 денари (\$155). Според официјалните статистички податоци, просечната месечна исплатена нето плата за месец јуни изнесувала 22,808 Денари (\$439). Според проценките на Државниот завод за статистика за месец октомври, 21.8 проценти од населението се наоѓа на самиот праг на сиромаштија или под него. Прагот на сиромаштијата беше утврден како месечен приход на едно семејство со четири члена, во вкупен износ од 14,500 денари (\$279).

И покрај тоа што Владата ги утврдува применливите стандарди за безбедност и здравје при работа за работодавачите, овие стандарди всушност, не се применуваат во неформалниот стопански сектор, кој учествува со 22 проценти во севкупната стопанска дејност.

Трудовите инспектори имаат овластување да поднесуваат прекршочни пријави против работодавачите што го кршат трудовото право, а можат привремено и да го прекинат работењето на одреден субјект, сè додека работодавачот не ги отстрани идентификуваните слабости. Во случај на повторување на законските повреди, сопствениците можат да бидат парично казнети. Според оценките, вкупниот број инспектори задолжени за истражување на наводните повреди на законите во трудовата сфера е соодветен, а изречените казни биле доволни за одвраќање на

евентуалните идни повреди на законот. Во пракса, сепак, овие инспектори не беа доволни за да се обезбеди целосно придржување кон законите, делумно и поради несоодветната територијална распределба на инспекторите.

Во текот на годината, Трудовиот инспекторат при Министерството за труд и социјална политика поднесуваше пријави против неколку претпријатија, кои ги присилувале своите вработени да работат долги смени, без законските предвидени паузи за одмор; не исплаќале плати, придонеси и прекувремена работа; и го крателе времето за годишен одмор што инаку им следува на вработените. Кршењето на законите во однос на платите и прекувремената работа е најчеста појава во текстилниот сектор, железничките услуги и малопродажбата.

Законските одредби во однос на минималната плата, работното време и стандардите за безбедност и здравје при работа, не беа ефективно спроведувани во пракса. Многу работодавачи најмуваа работници, без притоа да се придржуваат кон законите, а деловните субјекти во малопродажбата, често бараа од своите вработени да работат во смени, кои во голема мерка ги надминуваат законски пропишаните граници за работното време. Во текот на годината, Националниот Совет за безбедност и здравје при работа не беше целосно функционален и имаше само советодавна улога. И покрај тоа што на работното место, работниците имаат законско право да ја избегнат секоја можна ситуација што би била ризична по нивното здравје или безбедност, без да го доведуваат под закана своето работно место во иднина, работодавачите секогаш не го почитуваат ова нивно право.

На годишно ниво, во државата се случуваат по околу 40 несреќи со смртни последици на работните места, меѓутоа, не успеавме да добиеме податоци во однос на конкретните причини за предизвиканите повреди или смртни последици.